

A 80 éves Ágh István köszöntése

Kedves jelképét, a népköltészeti ihletettségről és a természetszeretetről egyaránt tanúskodó madár-motívumot állítja friss verse, a *Fészekrakó* középpontjába a költő, vallomásos létösszegzésbe foglalva ars poeticáját, „amit évente írtam, kezdem újra, / bár ugyanaz, mégis megunhatatlan, / ha megjelent a jelenben a régi, / különös ünnepe a pillanatnak, / az öregnek ifjúságát ismétli” – életfilozófia van ebbe a foglatba zárva, azé a művészléleké, akinek az alkotás sziszifuszi munka, ám akit boldognak kell képzelni mégis, akárcsak a Camus megidézte mitológiai hőst.

A jelenben a múlt, a régi, az öregségben az ifjúság feltámasztása és feltámadása – mintha a művek újraírásának belső kényszere ragadná s kápráztatná el, ejtené ámulatba, hozná ünnepi hangulatba. S talán hogy visszafogja kedvét, örömét, tekint – ha nem is kívülállóként, de – külső szemlélőként önmagára: ezért a versen belül a személycsere, az egyes szám elsőből a harmadik személyre váltás, majd innen vissza, ismét az alanyra. Ám tudja, mennyire nehéz a „ne engedjek a sötét szorongásnak” maga kiadta parancsát teljesítenie, hiszen az életmű jellemzéséül több versalany mondja, állítja, hogy „sötét anyagból kiöntött” az.

Bár a vers, a szorgos madár munkálkodását – a lírai hőisével összevető, példázatos erejű hasonlatával – maga teszi kétségessé, hogy az életműben a nyomasztó, komor, borús hangulatok és színek uralkodnának, hogy élet- és létszemléletét a világ idegenségének, sőt ellenségességének tudata, az ember kiszolgáltatottságának, megváltás nélküli, reménytelen helyzetének a tapasztalata határozná meg – az ismét kettős személyű zárlatban felsejlik vagy fölsajdul mégis valami halvány hiábavalóság-érzet.

A csattanó – „újabb sorral bővíti a verset, / írom tovább a befejezhetlent” – a maga derűs abszurdításával különböző klasszikus szövegelemek felidézője: a félbe-szerbe maradt-hagyott életé s munkáé, a bárhol bukom, felén bukom futásáé, például. De mind e mögött a magabízó hit, hogy a „szorgos hasztalanságnak” volt értelme, célja. Ahogy egy másik újabb verse, a *Mire jut még idő?* zrinyis pátoszú beszélője vallja: „most is hiszem, hogy élethosszra szóló / elrendelés isteni kegyelmével / tisztességes órám lesz az utolsó, // eleget tettem a megbízatásnak, / mely titkos volt, s még én sem tudtam róla, / csak verset írtam, mesét komponáltam, / dicsértem a teremtést meghatódva”.

Nem fenyeget ugyan a veszély, hogy a versbeli megszólalót összetéveszteniénk vagy pláne azonosítanánk az életrajzi szerzővel mint nyilatkozattevével, ám így is szembeütnő, a lírai én mennyire leszűkíti az életmű határait.

Ágh István hűséges olvasói persze tudják, emlékeznek rá, hogy pályája elején a tárgyilagosság mekkora fegyelmével és a szeretetteljes figyelem mekkora összpontosításával írta szociográfiáit, társadalmi riportjait, s hogy *A madár visszajár* vagy az *Üres bölcsőnk járása* olvasmányok élvezetes, látéletnek pedig tanulságos volt.

Hogy maradt-e? – a kérdés feltehető az igen széles körű és mély – művelődés- és irodalomtörténeti, néprajzi és társadalomlélektani – ismeretekre alapozott, lelkiismeretes „terepfelverésre” épített *Dani uraságnak* esetében is, amely talán a legvilágosabb anyagból készült, a sötét szorongást legmesszebbre űző alkotása. A Dani urasággal, azaz Berzsenyi Dániellel folytatott képzelte beszélgetésbe és játékba befér az is, hogy a Nikláról az elhagyott birtokára, a Kemenesaljára visszatérő költő szerepét játssza, de bele az is, hogy komázzon vele vagy oszlassa a maga teremtette legendái némelyikét. Amikor pedig aforizmaszerű gondolatait idézi – például: „A tudományok mécsék az éjben, a gyakorlat nélkül csak koporsói mécsék”, akkor saját maga irodalomfelfogásának „életes” voltáról is árulkodik. Nem utolsósorban: irodalomtörténészként alkalmazott módszereiről, értékszempontjairól. Arról, példának okáért, ahogy a Balassi Bálint, Csokonai Vitéz Mihály és Ady Endre emberi s költői portréit az új s új kiadást érdemlő *Fényes Parnasszusban* megrajzolta. Életesség és művesség, összpontosítás a művekre, de a sorsra is. Tanítani való, középiskolások s egyetemisták kezébe adandó segédtankönyv mind stílusa világosságát és szemléletességét, mind az anyagismeret frissességét tekintve. „Szerb Antal, Németh László avatta így művésztette az irodalomtörténet-írást” – méltatta egyik, elfogultnak aligha tartó kritikusa.

S ott vannak aztán, amire a *Mire jut még idő?* kérdezője szintén nem tér ki: a novellák, kisregények, emlékezők. A családtörténet, a csakugyan befejezhetetlen, mert a pálya kezdetétől újra írt s a *Kidöntött fáink suttogásában* időlegesen lezárt. Középpontjában a család, s ennek is centrumában a báty, Nagy László. A magántörténetek, az önéletrajzi regénytöredékek, az *Egymás mellett* és a *Virágárok* – személyes számadás és nemzedéki szemle egyszerre, egy lefojtottságában is izgalmas, furcsa korról a hátterében.

Akár csak a *Rókacsárda* vagy az *Árokból jön a törpe* korrajza: a letűnt paraszti világé, a szólamoktól hangos és sablonokba erőszakolt falué, amely elvesztette közöség-megtartó erejét, s ami megmaradt, az tán a meg-megcsillanó humora, pletykás kedve. Az ötvenes évek hatalmi mániáin derülő – Németh László kifejezésével: „mitoszi csóvajú” – *Bábel tornyának* a legszebb elbeszéléseink között van a helye.

A többiek pedig? „Hol modernül-groteszkül balladisztikusak, hol fölsűrítettek, hol talányosak” – egyik, inkább szigorúságával kitűnő kritikusa szerint.

Folytatni lehetne még a kritikák, tanulmányok gyűjteményeivel. Sorba venni az *Egy álom következményei*, az *Ahogy a vers mibennünk* és a *Szavak honvágya* egyes darabjait, meggyőző és fényes bizonyítékait egyrészt a műelemző képességnek, érzékenységnek, másrészt annak a szüntelen figyelemnek, amely szinte valahány kortárs költő alkotásaira, de a nemzedéktársaiéra biztosan kiterjed. Az utóbbiak esetében különös az a ragaszkodás, amely verseszményük, hanghordozásuk, mi több, szemléletük minden különbözősége ellenére összefűzi őket.

Ebben a ragaszkodó szeretetben talán épp Ágh István az előjáró, s talán ebben mutatkozik meg leginkább – ha van ilyen – pannon természete. Ő egy ifjabb

költőtársa természetét vagy inkább a természethez való költői viszonyát jellemezte ekképp: „Pannon táj, pannon lélek, akár idilli ekloga a görög és latin ideálban, mikor könnyed a lélek, befogadó és teremtő.”

Nyolcvan évesen a sötét szorongás minden kínjától és keservétől szabadulva nyugodtan állíthatná magáról, hogy – ismét egy új versét citálva – mint akit élete s pályája során „elkápráztatott annyi földi szépség”, befogadó és teremtő volt – és maradt. Könnyed lélekkel fogadhatja el igaznak, helytállóknak tartva, ha úgy látjuk, hogy élő irodalmunkban nincs az övénél szervezesebb és színesebb, műfaji tekintetben sokrétűbb életmű. Kissé tudálékosan fejtegethetnénk, hogy a szervezesség és a színeség egymásnak nem feltételei, de következményei, s a műfajoknak azon az együtt hatásán alapszanak, amely a beszélő ént hol közelíti – elsősorban a szépprózai alkotásokban –, hol távolítja – mindenekelőtt az első pályaszakasz költeményeiben – az önéletrajzi éntől.

Mindvégig, már a kezdetektől nyilvánvaló mégis, hogy munkásságának jellege és jelentősége elválaszthatatlan az „öntörténet” megalkotásától. Érdemes tán felhívni a figyelmet, hogy ezt a *személyességet* azért sem érheti a maradiság, az elavult formákhoz és módszerekhez való ragaszkodás vádja, merthogy szorosan érintkezett a hatvanas évek elejének a személytelenség ellenében „feltámadt” amerikai költői mozgalmaival. A – babitsi sugallatú – önkörébe zárás vádja még kevésbé állná meg a helyét, hiszen túl azon, egy filozófussal szólva, hogy „az emberek: tulajdon történeteik”, az „öntörténet” sohasem ragad meg a beszélő személyénél, hanem belső, szoros kapcsolatba kerül mások történeteivel, a környezete eseményeivel. Ezért is mondható – visszakanyarodva a *Fészekrakó* példázatához –, hogy miközben a versek, vallo-mások, kisprózáik beszélője ismétlődő szereplőivel a különböző eseményeket, tréfás vagy tragikus eseteket újra meg újra előadja, s önmagát építi fel, aközben nemcsak a saját maga azonosságát erősíti, hanem a *szülőtaját* is, ennek öntudatát, kulturális emlékezetét.

★

Iszkáz, a szülőfalu a fivére révén régebb óta ott van a magyar irodalom térképén. Ágh István szerteágazó életműve e kitörölhetetlen pont vonalait úgy vastagította s vastagítja, hogy „egy külön kis országot” is rajzolt-rajzol köré.

Maradandó értékű alkotásai, ideértve az utóbbi időkben kiteljesedő, a mulandósággal elégikusan számot vető lírája – Görömbei Andrásnak a Nagy László költészetével kapcsolatos szavait kölcsönözve: beépül a „múlhatatlanság szerkezetébe”.

Mulandóság és *múlhatatlanság* kettős jegyében éltesse az Isten a nyolcvan esztendőst, hogy írhasa tovább, ami befejezhetetlen!